

İlkçağ'da Homeros Şiirine Farklı Bir Gözle Bakmak: Yeniplatoncu Porphyrios'un Odysseia'daki "Su Perileri -Nymphalar- Mağarası" Tasvirine Getirdiği Yorum

A Different Look at the Homeric Epos in Antiquity: Porphyry
the Neoplatonist's Explanation of "The Cave of the
Nymphs -Water Fairies-" in Odyssey

Didem Demiralp*

Özet

Homeros şiirlerinin İlkçağ'da sahip olduğu önemin bir göstergesi de; İlyada ve Odysseia'da anlatılan öykülere, dönemin düşünürlerinin farklı anlamlar verme çabasıdır. Yeniplatoncu filozof Porphyrios da bunlardan biridir. Homeros, Akhalı yiğit Odysseus'un, Troya savaşının ardından evine -Athake'ye- dönerken denizlerde geçirdiği yılları anlattığı Odysseia'nın onüçüncü kitabında; yirmi yıldır yurdundan uzak olan yiğidin, Phaiaklı gemiciler tarafından ülkesine geri getirildiğini ve uyur durumda iken kıyıdaki bir mağaranın yakınına bırakıldığını söylemişti. Su Perilerinin (Nymphalar) mağarası olarak da bilinen bu yere Porphyrios, farklı bir gözle bakarak alegorik olarak yorumlamış, şiirin anlatısına bambaşka anlamlar yüklemişti.

Anahtar Kelimeler: Homeros, Odysseia, Nympha, Porphyrios, alegori.

Abstract

The thinkers of antiquity tried to give different meanings to the stories that were narrated in Iliad and Odyssey. This effort was one of the signs of the importance which the Homeric epics had in antiquity. Porphyry the Neoplatonist was one of these thinkers. In Odyssey; Homer related the return travel of Odysseus the Achaean hero after the Trojan war. In the book of thirteen; he told the way the hero was brought back by the Phaeacian sailors to his native land and left near to a cavern on a shore while he was asleep. This place which was also known as the cave of the Water Fairies (Nymphs) was interpreted by Porphyry in an allegorical way. So he gave a very different meaning to the story.

Key Words: Homer, Odyssey, Nymph, Porphyry, allegory.

Giriş

İlyada'da; Troya savaşını anlatan, Odysseia'da; bu savaşın ardından yurduna dönmek için denizlerde yıllarca dolaşıp duran Akhalı Odysseus'un maceralarını şiirleştiren Homeros'un, Eskiçağ Yunanlılar'ı için taşıdığı önem çok yönlüydü. Bunlar arasında ilk akla gelen; ozanın, Hesiodos'la¹ birlikte tanrıların dünyasına

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, email: didemd@gazi.edu.tr
1 İÖ 8. yüzyılda Kıta Yunanistan'ın Boiotia kentinde doğan halk şairi. "Theogonia" (Tanrıların Doğuşu) ve "Erga Kai Hemera" (İşler ve Günler) şiirlerinin yazarı.

biçim vermiş olmasıydı². Ancak Homeros'un Yunan kültürüne katkısı, yalnızca kutsal olanın temelini oluşturmada oynadığı rol değildi. Şairin, hayatın her alanında³ bilgi sahibi olduğu düşünülüyor, şiirleri, çağın eğitim sisteminin vazgeçilmez unsurları arasında yer alıyordu. Okullarda İlyada ve Odysseia okunuyor, öğretiliyordu.

Konumuz açısından önemli olan ise; Homeros'un şiirlerinin, Eski Yunan düşüncesinin biçim almasında oynadığı rol idi. Doğa filozoflarının⁴ başlattığı geleneğe göre; evrendeki oluşumlar ve çeşitlilik, Homeros'un insan biçimli (antropomorf) tanrılarının işi değildi. Aslında tanrılar insan biçimli bile olamazdı. Ksenophanes⁵, Herakleitos⁶, Parmenides⁷ ve Empedokles⁸ gibi düşünürler de bu görüşü benimsemişlerdi.

Ancak asıl ilginç olan; İÖ 5. yüzyıldan itibaren, kimi düşünürlerin, Homeros'un dünyasına farklı bir yaklaşımla anlam vermeye çalışmalarıydı. Yüzyılın ikinci yarısında yoğunlaşacak olan bu çaba; şiirleri alegorik⁹ olarak okuma geleneği olarak da adlandırılabilir. Anaksagoras¹⁰; İlias ve Odysseia'nın konusunun erdem ve adalet olduğunu söylerken, öğrencisi Metrodoros¹¹; Homeros şi-

2 Herodot'a göre; "Homeros ve Hesiodos, tanrıların soy zincirini tertiplemiş, onların sıfatlarını, görevlerini, kendilerine özgü niteliklerini belirtmiş, görünüşlerini anlatmışlardır..." Herodotos, *Herodot Tarihi* (çev: Müntekim Ökmen), İstanbul, 1991, s. 120.

3 Aristophanes'in dediğine göre; "... Emlerin saf halinde durma şekillerini, kahramanlık öykülerini, silahlanma biçimlerini Homeros'tan öğrendik..." Aristophanes, *Kurbağalar* (çev: Nevzat Hatko), Ankara, 1946, s. 53. Platon bile; yalnızca tanrısal bir esinle konuştuğunu ve bu yüzden de şiirlerinde bilgiyi (episteme) bulmanın mümkün olmadığını söylediği Homeros'ta; "... Günlük işlere hem de onların girdilerine çıktıklarına dokunur parçalar olduğunu..." söylemiş. Platon, *Diyaloglar I* (çev: Sabahattin Eyüboğlu), İstanbul, 1996, s. 270.

4 İÖ 7. ve 6. yüzyıllarda Batı Anadolu'nun Miletos (Balat)kentinde yaşamış olan Thales, Anaksimandros ve Anaksimenes.

5 Kolophon'lu (Değirmendere) düşünür diyor ki: "...Hepsini tanrılara yüklediler Homeros ile Hesiodos, ne kadar ayıp ve kusur varsa insanlar yanında: Çalma, zina etme ve birbirini kandırma. Ölümlüler, doğduğunu sanıyorlar tanrıların, kendileri gibi giyimleri ve sesleri olduğunu. Elleri olsaydı öküzlerin, atların ve aslanların yahut resim ve iş yapabilselerdi insan gibi, atlar atlara, öküzler öküzlere benzer tanı tasvirleri çizerler ve vücutlar yaparlardı..." Walthor Kranz, *Antik Felsefe* (çev: Suad Baydur), İstanbul, 1984, s. 53.

6 Ephesos'lu (Efes) düşünür.

7 Elea'lı (Velia) düşünür.

8 Akragas'lı (Agrigento) düşünür.

9 Kelime anlamı; bir öykü, oyun, resim vb.de yer alan karakter ya da olayların bir düşünce ya da niteliği simgelemeleridir. Gerçek, kötü, ölüm, vb. Sözcüğün; Antik Yunan'ın felsefi terimleri arasında da yeri vardı. Buna göre; söylenen sözden başka anlam kastedecek şekilde konuşmak, söylenen sözden başka anlam çıkaracak şekilde ifade etmek ya da yorumlamak anlamına geliyordu. "Allegoria" sözcüğü, İÖ 1. yüzyıldan itibaren bir metnin karmaşık yorumunu ifade etmek için kullanılmıştı. "Hyponoia" ise; daha erken dönemlerde "allegoria" yerine kullanılan ve "gizli anlam" ya da "temelde yatan anlam"ı imleyen sözcüktü. Francis Peters, *Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü* (çev: Hakkı Hünler), İstanbul, 2004, s. 34.

10 Klazomenai'li(Kılızman) düşünür. Atinalı devlet adamı Perikles'in yakın dostu.

11 Lampsakos'lu (Lapseki) düşünür.

irlerinde tasvir edilen tanrıların da kahramanların da aslında var olmadığını iddia etmişti. Şair, onları yalnızca sanat kaygısıyla ortaya koymuştu¹².

Kendilerinden önceki kimi düşünürlerin izinden giden Helenistik Çağ'ın Stoacı düşünürleri de¹³; Homeros şiirine simgeler düzeyinde anlam vermeye çalıştılar¹⁴.

İlyada ve Odysseia'da tasvir edilen dünyayı alegorik olarak açıklamayı seçen düşünürler, bunu, Homeros'u savunmaktan ziyade kendi öğretilerini¹⁵ desteklemek ve anlaşılır kılmak için yapmışlardı. Başka bir ifadeyle; felsefelerini anlatmak için, mitos -söylence- geleneğine ihtiyaç duymuşlardı.

Bizim bu çalışmada amacımız; "Homeros'u alegorik olarak okuma geleneğini", Yeniplatoncu¹⁶ okulda sürdüren Porphyrios'un¹⁷, Odysseia'da resmedilen "Su Pe-

12 Erken Hristyanlık dönemi yazarı ve ilâhiyatçısı Tatian diyor ki: "Lampsakos'lu Metrodoros'a göre; Hera, Athena ve Zeus doğanın tözleriymiş. Hektor, Akhilleus, Agamemnon, Helena ve Paris'in yanında tüm Yunanlı ve barbarlar da aynı tabiattan pay almışlar. Şiire konu olan kahramanlar ise -öyküde yer almak dışında- aslında hiç var olmamış". Metrodoros'un alegorik Homeros okumasında; tanrılar mikrokozmos'u (insan), kahramanlar makrokozmos'u (evren) simgeler. Ona göre; "Agamemnon göğün üst kısmında bulunan parlak hava, Akhilleus güneş, Helena toprak, Paris hava, Demeter karacığer, Diyonizos dalak ve Apollon ise safra kesesi imiş". David J. Califf, "Metrodoros of Lampsacus & The Problem of Allegory: An Extreme Case", *Arethusa*, XXXVI/1, Ocak 2003, s. 23.

13 Kition'lu (Larnaka) Zenon'un (İÖ 336-264) kurduğu okulun düşüncesini benimseyenler.

14 İS I. yüzyılda, "Yunan Tanrıbilim Geleneğinin Özeti" çalışmasını kaleme alan Stoacı Kornutus'un dediğine göre; Homeros ve diğer şairlerin öykülerine konu olan söylenceler, "...eskilerin, dünya hakkında bilgi sahibi ve felsefe yapmaya da yetenekli olduğunu imlemektedir. Ancak onlar, bunu, simge ve bilmece aracılığıyla yapmışlardı...". Stoacı yorumcunun yapması gereken; sanatsal kurgu ve boş inançlarla cilalanmış bu düşünceleri açığa çıkarmaktı. Robert Lamberton-Jonathan Keaney, *Homeros's Ancient Readers*, New Jersey, 1992, s. 56.

15 Platon; gençlerin, tanrılar hakkında doğru olmayan bilgilerle donatılmasını istememiş, bu yüzden de Homeros'un şiirlerini, ideal devletine almamıştı. Üstelik şairin dizelerini alegorik olarak yorumlama geleneğinden de haberdardı. "...İster açık, ister gizli kapaklı olsun, bütün masallar uzak kalsın şehrimizden. Çünkü çocuk açığı, gizli kapaklıyı ayırt edemez...". Platon, *Devlet* (çev: Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz), İstanbul, 1995, s. 69. Modern çağda kimi araştırmacılar; şiirleri alegorik olarak okuma geleneğinin, Homeros'u Platon'a karşı müdafaa etme kaygısından doğduğunu savunmuşlardır. Oysa bu gelenek, daha erken bir dönemde başlamıştı. Jonathan Tate, "Plato and Allegorical Interpretation", *The Classical Quarterly*, XXIII/ 3-4, Temmuz 1929, s. 142.

16 Her ne kadar kurucusu Ammonios Sakkas sayılsa da, daha çok onun öğrencisi Plotinos'un, ana ilkesi "türüm" (varlıkların oluşumu) olan felsefi öğretisiyle anılan felsefe okulu. İ.S 3. yüzyılda ortaya çıkıp üç yüzyıl süren düşünce hareketidir. En önemli temsilcileri; Plotinos'tan başka Porphyrios, Iamblikhos ve Proklos'tur. Yeniplatonculuk; çoktanrıçılığın (paganizm), evrenin tutarlı bir imgesini ve insanın ondaki yerini kurgulayarak, kurtuluşa nasıl ulaşacağını açıklama çabasıdır. A.Baki Güçlü vd., *Felsefe Sözlüğü*, Ankara, 2003, s. 1597.

17 Asıl adı Malkhus'tur. 233 senesinde Suriye'de, Batanaia'da (Ard-el Bathanyeh) doğdu. Lübnan'ın Tyre (Sur) kentinde eğitim aldı. Atina'ya giderek, Longinus ile beraber gramer, retorik ve felsefe çalıştı. Plotinos'un şöhretini duyarak Roma'ya geldiği yıl 263 idi. Burada altı sene kalarak Yeniplatonculuğa sadık kaldı. Aşırı çalışmaktan bunalınca, hocasının tavsiyesiyle Sicilya'ya gitti. Beş yıl sonra Roma'ya döndü. 304'teki ölümüne dek Plotinos'un öğretisini açık ve anlaşılır bir dille halkın ilgisine sundu. Felsefe, gramer, retorik, aritmetik, geometri ve müzik konularında verimli

gost

Akademik
Bakış

217

Cilt 4 Sayı 8
Yaz 2011

rileri Mağarası Tasviri”ne getirdiği yorumu sunmaktadır.

Porphyrios’a Göre Homeros’un “Su Perileri Mağarası” Betisi

Odysseia’nın onüçüncü kitabında; Phaiaklı¹⁸ gemicilerin, Odysseus’u yurduna -It-hake- geri getirdiğini anlatan Homeros, denizcilerin, uyumakta olan yiğidi bırak-tıkları koyu ve yakınındaki mağarayı şöyle resmetmiş:

Koyun tepesinde dal budak salmış bir zeytin ağacı,
taçlandırır gölge veren dallarıyla sarp kayalığı.
Güzel ve loş bir mağara yer alır burada,
Naiadlar denen Nymphaların¹⁹ yeri.
İçinde, tanrısal işçiliğe sahip taştan küpler, testiler,
ve bir de tezgâhlar vardır, mermer kadar parlak,
Nymphaların mor renkli ince işlenmiş dokumalarını
sergilediği.
Arılar testilerin içine kurarlar peteklerini,
leziz bal, nektar²⁰ kadar saf.
Sular, hiç durmadan çağlar durur burada.
Yüksek birer kapı açılır mağaranın iki yanında,
kuzeye açılanı, insanlara geçit verirken,
kutsal olan güneydeki, ölümsüzlerindir.

Şairin, gerçekte var olan bir mağarayı tasvir etmediği, Kronios’un²¹ şu sözlerinden anlaşılır: Kuşaklar boyunca adadan söz edenler, böyle bir mağaranın varlığına

eserler veriyse de çoğu kaybolmuştur. Platon’dan önceki felsefe tarihini anlattığı kitabından yalnızca “Pythagoras’ın Yaşamı”, kısmen günümüze ulaşmıştır. “Plotinos’un Yaşamı; Plotinosçu Sistemin Bir Özeti” isimli çalışmasını vezizeler biçiminde kaleme almıştır. Hayvan eti yemekten kaçınmanın gerekliliği üzerine yazdığı “De Abstinencia”; düşünürün, Pythagorasçı bakış açısını yansıtan ve dört kitaptan oluşan eseridir. “Aristoteles’in Kategorilerine Giriş”inin, soru-cevap biçiminde düzenlenmiş bir de yorumu vardır. “Marcella’ya Mektup”; düşünürün, ileri yaşlarında evlendiği yedi çocuklu -felsefe aşığı- bir dul olan Marcella’ya yazdığı mektuptur. “Homeros’a Dair Yorumlar” 1 ise; onun, “Odysseia’daki Su Perileri Mağarası”nın alegorik okumasını da içeren ve Homeros’la ilgili sorunları irdelediği eseridir. Oskar Seyffert, *A Dictionary of Classical Antiquities*, London, 1957, s. 505.

- 18 Skherie (Korfu) adasının sakinleri. Troya savaşının ardından denizlerde geçirdiği maceralarla dolu dönüş yolculuğunda, adamlarını kaybeden Odysseus, yaptığı bir salın yardımıyla adaya ulaşmıştı. Phaiakların kralı Alkinoos, yiğidi, yurduna göndereceğine söz vermişti.
- 19 Kirlarda, sularda, ormanlarda yaşayan doğal ve tanrısal dışı varlıklar Nymphalar olarak bilinir. Bunlardan Naiadlar, su perileridir. Ölümsüz değildiler ama uzun ömürlüdürler. Yaşamları, içinde buldukları kaynak, dere ya da ırmağa bağlıdır. Homeros; onların Zeus’un kızları olduğunu söylerken, kimi yazarlar; Okeanos (ilk tanrı soyu olan titanlardan biri, dünyayı çepeçevre saran evrensel ırmak) soyu ile ilişkilendirir. Her suyun kendine özgü bir Naiad’ı vardır. Naiadlar’ın, sularını içen ya da sularına giren hastaları iyileştirme güçleri vardır. Kimilerine göre ise; sularında yıkanan insanların çıldırtır ya da bazı hastalıklara çarptırırlandı. Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul, 1984, s. 230.
- 20 Tanrıların, nektar ve ambrosia ile beslendiklerine inanılırdı.
- 21 İS 2. yüzyılda yaşamış düşünür. Porphyrios’un söylediğine göre; Homeros’un şiirlerini felsefi üslupla açıklamaya çalışmıştır.

Gör

Akademik
Bakış

218

Cilt 4 Sayı 8
Yaz 2011

değınmemişlerdir. Yine Kronios'un dediğine göre; Homeros gibi bir ölümlünün, yalnızca sanatsal bir kaygıyla bu mağarayı resmedip, Ithake'de tanrılarla insanların geçtiği iki yolun varlığından söz etmesi ve insanlardan da buna inanmalarını beklemesi gülünç olurdu. Doğanın kendisinin, bu yerde, insanların inişi için bir yol ve tanrılar için başka bir yol işaret etmesi de aynı derecede anlamsız olurdu. Hakikaten tüm dünya, tanrılar ve insanlarla doludur. Fakat onların yolunun Ithake'deki bu mağaradan geçtiğine ikna olmak mümkün değildir. Bu kadarını belirten Kronios'un iddiasına göre; yalnızca bilgiler değil ama sıradan insanlar da şairin alegori örtüsünün altında saklı bazı esrarengiz anlamlar olduğunu biliyorlardı. Fakat o; bu kapıların ve Nymphalar Mağarasının anlamını araştırmayı, başkalarına bırakmıştır. Mesela hiçbir şekilde hoş olmayan, hatta nefret ve korku uyandıran karanlık, neden burada hem hoş hem de anlaşılmazdı? Ya da bu yer neden özellikle Naiadlar'a ithaf edilmişti? Peki ya mağarada bulunan ve arıların içlerine bal bıraktıkları rivayet edilen küpler ve testiler? Ve acaba neden Nymphaların kullandığı uzun tezgâhlar, tahta ya da başka bir esnek malzemeden değil de tıpkı testiler gibi taştan yapılmıştı? Nymphaların bu sert tezgâhlar üzerinde dokudukları mor renkli giysilerin, yalnızca göze değil ama kulağa da hoş gelmesi ise; anlaşılması daha az güç olan son bir ayrıntı. Tanrıçaların, loş bir mağaranın içinde, sert tezgâhlar üzerinde elbise dokuduklarına kim inanırdı ki? Özellikle de şairin, tanrıçaların, mor dokumalarını insanlara sergiledikleri iddiasını işitince. Mağaranın çift girişli olması ve bunlardan birini insanların, diğerini tanrıların kullanması da şaşırtıcı. İnsanlara ait kapının kuzeye ve tanrılara ait kapının güneye dönük olması da hem şaşkınlık uyandırıyor hem de araştırma nedeni oluşturuyor. Acaba neden bir doğu-batı düzenlemesi yeğlenmedi? Zira hemen bütün tapınakların girişleri ve heykeller doğuya dönüktür. Ama yapıya girenler, yüzleri heykele dönük, tanrıyı onurlandırıp dua ederken batıya doğru bakarlar. Bu anlatım belirsizliklerle dolu olduğundan, ne dinlemesi hoş bir masal olabilir ne de bir yerin doğru ve kesin bir tasviri. Öyle ise şair; bir şeyleri, belirsiz bir giz örtüsünün altına saklayarak ifade etmiş olmalıdır. Tıpkı mağaranın hemen girişinde yer alan gizemli zeytin ağacı gibi. Eskiler, tüm bu ayrıntıları araştırmayı ve açıklamayı hayli zahmetli bir uğraş olarak görmüşlerdi. Bizler de bu öyküdeki alegorinin manasını ortaya çıkarmaya çalışırken eskilerle aynı fikirdeyiz. Oysa mağaranın yerini baştan savma anlatmış olanlar, hem mağaranın hem de içindekilerin sadece şiirsel bir tasvire konu olduğuna inanmışlardır. Ancak en iyi coğrafya yazarları ve bunlar arasında Ephesos'lu Artemidoros'un²², onbir kitaplık çalışmasının beşincisinde söylediğine göre: "Ithake adasının büyüklüğü 85 stadiadır²³ ve Kephalenia'nın²⁴ Panormos limanından 12 stadia uzaklıktadır. Phorkys²⁵ isimli bir limanı vardır.

22 İÖ 150-100. Yunanlı coğrafya bilgini.

23 Eski Yunanistan'da uzunluk ölçüsü. Bir stadium: 185 metredir.

24 İyon Denizi'ndeki -Batı Yunanistan- en büyük ada.

25 Aynı adla anılan deniz tanrısı, toprak ana Gaia ile Pontos'un oğluydu. Phorkys'in bir Su Perisi olan kızı Thoosa'nın, deniz tanrı Poseidon'dan bir oğlu olmuştu: Tek gözlü dev Polyphemos.

Gos

Akademik
Bakış

219

Cilt 4 Sayı 8
Yaz 2011

Buranın sahilinde, Nymphalara adanmış ve Phaiaklı gemicilerin Odysseus'u bıraktıkları söylenen bir mağara yer alır.”

Onun için bu mağara, sadece Homeros'un uydurması değildir. Fakat şair onu ya gerçek doğasına uygun olarak tasvir etmişti ya da kendisinden de bir şeyler katarak resmetmişti. Yine de cevaplanması gereken sorular mevcut. Acaba şairin maksadını mı araştırmalı yoksa mağarayı tanrıçalara adayanların niyetini mi? Zira ne eskiler tanrılara gösterişli simgelerden yoksun olan tapınaklar ithaf etmişlerdi ne de Homeros'un, herhangi bir şeyi, özelliklerini düşünmeden aktarması olağandı. Gerçekten de biri, bu mağaranın, Homeros'un kurgusu değil de aslında daha önceden tanrılara adanmış olduğunu göstermeye çabaladıkça, bu kutsal yerin antik bir bilgelikle dolu olduğunu o kadar ispat eder. Bu sebeple konu araştırmaya değerdir ve mağaranın simgesel adanışını ve karanlıkta kalmış bilinmezlerini felsefi bir incelemenin ışığı altında açıklamak da gereklidir.

Eskiler, mağara ve inleri, kimi zaman evrenin bütünü, kimi zaman ise ayrı ayrı kısımları olarak düşünmüş oldukları dünyaya adanmışlardı. Bu yüzden de yeryüzünü, dünyanın kendisinden oluştuğu maddenin simgesi olarak düşünmüşlerdi. Öyle ki; kimilerine göre madde ve dünya aynı şeydir. Bir mağara ise dünyanın, maddeden oluştuğunu ifade eder. Gerçekten de mağaralar çoğunlukla kendiliğinden oluşur, dünya ile uyum içindedir ve onu kapsayan şey, değişmez şekilli bir taştır. İç kısmı içbükey iken dışı, dünya üzerindeki engin bir alana yayılmıştır. Fakat dünya kendinden (ya da dışsal bir sebeple değil de kendi içindeki bir ilkeden) doğduğu ve kendisiyle kusursuz bir uyum içinde olduğundan, madde ile birleşmiştir. Bu maddeye, gizli bir manası olduğu anlaşılan taş ve kaya derler. Böyle sert cisimler ağır ve hareketsizdir. Süsleyici bir şekli olduğu izlenimini verir. Aynı zamanda biçimsiz doğasından dolayı sınırsız olduğu da düşünülmüştür. Fakat dünya sürekli bir akış halindedir ve özünde, daha sonra meydana gelerek onu biçimlendirip görünür kılan türlerden mahrumdur. Bu yüzden akan sular, karanlık ya da şairin dediği gibi mağaranın anlaşılmazlığı, bağlı olduğu maddeden dolayı dünyanın ihtiva ettiği şeylerin uygun simgeleridir. Yani dünya, özü itibarıyla belirsiz ve karanlıktır. Fakat sahip olduğu şekil itibarıyla güzel ve hoştur. İşte bu sebeple dünyaya bir mağara demek uygundur. Hemen girişinde bir şekli olduğu belli olan mağaranın, araştırmacı bir gözün, karanlık yapısını görmek için çaba harcayacağı derin bir anlaşılmazlığı da vardır. Öyle ise; mağaranın dışı ve yüzeyde kalan kısımları güzeldir. Fakat içi ve çok derinde kalan bölümleri anlaşılmazdır. Mağaranın en dibi ise karanlığın kendisidir. Bu nedenle gizemli bir ifadeyle; ruhun, aşağı bir tabiata düşüşünden ve kavranılır bir doğaya yükselişinden bahseden Persler, rahip veya gizemciyi, mağara olarak adlandırdıkları yerde üyeliğe kabul ederler. Zerdüş²⁶, Pers ülkesi civarındaki dağlar arasında yer alan süslü püslü

Homeros'a göre; Odysseus, bu yaratığı kör etmişti. Yiğidin eve dönüş yolculuğunda karşılaştığı sayısız güçlük de, Poseidon'un bu olaydan kaynaklanan öfkesinin bir sonucuydu.

26 Zerdüşlük dininin kurucusu. İÖ 1200'lerde yaşadığını düşünenler kadar, İÖ 18. yüzyıl ile 6. yüzyıl arasındaki bir dönemde yaşadığına inananlar da vardır.

ve pınarların suladığı doğal bir mağarayı, her şeyin babası Mithras'a²⁷ adanmıştı, Eubulos'un²⁸ dediğine göre. Zerdüş'tün düşüncesi; bir mağaranın, Mithras'ın yarattığı dünyaya benzediği idi. Ancak mağaranın içinde bulunan ve belli aralıklarla, bir simetri ve sıraya göre düzenlenmiş şeyler, dünyanın öge ve iklimlerini simgelemekteydi. Zerdüş'ten sonra gelenlerin de dine kabul törenlerini, ister doğal ister yapay olsun, mağaralarda yaptıklarını görüyoruz. Onlar tapınakları, koruları ve sunakları; göksel tanrılara, sadece sunakları; dünyevi tanrılara ve kahramanlara, yeraltında saklı köşeleri ise; gizli tanrılara adadıkları gibi Naiadlar denen Nymphalara da; her bir yanından suların damlayarak aktığı ve aynı zamanda tanrıçaların yaşadıkları yerler de olan mağara ve inleri ithaf etmişlerdi. Fakat eskiler, bir mağarayı, yalnızca var olan ve algılanan bu dünyanın değil ama görünmez her gücün simgesi olarak da düşünmüşlerdi. Zira bir mağaranın anlaşılması güç ve karanlık oluşu gibi bu güçlerin niteliği de bilinmez. Bu yüzden Saturn²⁹, okyanusun içinde bir mağara yapmış ve çocuklarını, bu mağaranın karanlık köşelerinde saklamıştı. Ceres³⁰ de Proserpina'yı³¹, Nymphalar'la birlikte bir mağaranın içinde yetiştirmişti. İlahiyatçıların yazılarını dikkatle inceleyen biri, buna benzer başka ayrıntılar da bulabilir. Özellikle su kaynaklarının yakınlarında yaşayan ve Naiad olarak bilinen Nymphalar'a adanan mağaralar için, Apollo ilâhisinde³² şöyle deniyor: "Mağaralarda yaşayan Nympha'lar, Musalar'ın³³ tanrısal sesiyle, sana, eski dünyanın ruhundan gelen bilgelik sularının pınarlarını anlatacaktır. Her nehrin gürül gürül akan suları, insanoğluna, şirin ırmakların durmaksızın akan sularını gösterecektir."

Bundan ötürü bana öyle geliyor ki; Pythagorasçılar³⁴ ve daha sonra Platon, dünyayı bir mağara ve bir in olarak adlandırdılar. Bu sebeple ruhların önderleri ve rehberleri olan güçler, Empedokles'in bir dizesine şöyle yansımış: "Kayalarla kaplı bu mağaraya gireceğiz."

Platon ise "Devlet" isimli kitabının yedincisinde; insanlığın bu dünyadaki durumundan bahsederken diyor ki: "Yeraltında mağaramsı bir yer, içinde insanlar. Önde boydan boya ışığa açılan bir giriş." Konuştuğu kişi, Platon'a, saçma bir benzetme yaptığını söyleyince ise; düşünür şunu ekliyor: "Sevgili Glaukon, bu

27 Persler'in ışık ve bilgelik tanrısı. Bir kayadan doğduğuna inanılıyordu. Bir gizem dini olan Mithracılık; İÖ 2. yüzyılda Helenistik dünyaya girmiş, İS 1. yüzyılla birlikte Roma ülkesinin özellikle sınır eyaletlerinde yayılmış ve askerler arasında sevilmişti.

28 Mithras kültünün erken tarihini yazmışsa da, eser yok olmuştur.

29 Roma'da tarım ve bağıcılık tanrısı. Zamanla Yunanlılar'ın Kronos'uyla özdeşleştirilmiştir.

30 Bereket tanrıçası Demeter'in Roma'daki adı.

31 Yahut Persephone. Ceres'in kızı.

32 "Homeros ilâhileri" olarak bilinen ve tanrılara övgü niteliğinde yazılmış otuzdört ilâhiden biri. Homeros'a ait değilse bile, onun geleneğinden gelen halk şairlerinin elinde biçim almışlardı. Porphyrios'un değindiği satırlar ise elimizdeki Apollon ilâhisinde yer almamaktadır.

33 Sanat perileri.

34 Samos'lu (Sisam) Pythagoras'ın (İÖ 6. yüzyıl); unsurlarından biri, ruhun ölmezliği olan öğretisini, Yeniplatonculukla karışıp kaybolana kadar sürdürmüş olan takipçileri.

gost

Akademik
Bakış

221

Cilt 4 Sayı 8
Yaz 2011

benzetmeyi demin söylediklerimize uyduralım. Görünen dünya mağara zindanı olsun. Mağarayı aydınlatan ateş de, güneşin yeryüzüne vuran ışığı"³⁵.

Yani şu gayet açık ki; ilâhiyatçılar, bir mağaranın, dünyayı ve kapsadığı güçleri simgelediğini düşünmüşlerdi. Fakat biz, onların, bir mağarayı, kavranılır bir gerçeğin simgesi saydıklarını da gözlemledik ve bu fikre öncekinden farklı sebeplerle ulaştık. Mağarayı, algılanır dünyanın simgesi olarak kabul etmişlerdi. Çünkü mağaralar karanlık, taşlı, sert ve nemlidir. Tüm bu açılardan da dünyaya benzer. Özellikle dünyanın, kendisinden meydana geldiği maddenin anlaşılmaz doğası ve yine her bir yanındaki sürekli akış göz önünde bulundurulduğunda. Fakat bir mağara; anlaşılmaz olduğu ve esası katı, değişmez ve sağlam olduğu için kavranılır hakikate de benzer. Aynı şekilde mağaranın her bir niteliği, özellikle madde ile birleşmiş olduğundan göze çarpmaz. İlâhiyatçıların bir mağarayı, cisimsel ve cisimsel olmayanın simgesi olarak kabul etmeleri, kimilerinin zannettiği gibi, görünüşünden dolayı değildir. Onlar mağaraların, belirsizlik ve karanlığın derinliklerine karışmış olan ve sert, taşlı bir maddeyle birleşerek şekil alan doğal durumunu gözlemişlerdir. Yine mağara, ikili bir surete sahip olduğundan, bazı ayrıntıları, algılanır maddeyle uyusurken, diğerleri kavranılır gerçekle uyum halindedir. Bundan dolayı sözü edilen mağara, durmaksızın akan suları içine aldığından, madde ile birleşmiş öze benzer. Cisimsel olmayıp, kavranılır olana değil. Bu bağlamda mağara; dağlarda, tepelerde yaşayan tanrıçalar için değil ama isimlerini Yunanlıların "namata" dedikleri pınarlardan alan Naiadlar için kutsaldır. Çünkü onlar sulara hâkimdirler. Bu terim yaygın olarak üreten (var eden) doğanın, nemli ve akış halindeki durumuna giren tüm ruhlar için de kullanılır. İlâhiyatçılara göre; bu ruhlar, Numeius'un³⁶, tanrısal bir ruhla beslendiğini iddia ettiği sulara aittiler. Bir kâhinin de dediği gibi; Tanrının ruhu, suların üzerinde ilerler. Bu anlamda Mısırlılar da; tüm daimonları³⁷, katı ya da sabit bir şeye değil ama suda yüzen bir salın üzerine yerleştirirler. Ve nemin, güneşin kendisini ve doğan tüm hayvanları ele geçirdiği bilinir. Bu yüzden Herakleitos'un gözlemlediği gibi: "Ruhlar için haz ya da ölüm nem olmaktır." Başka bir yerde ise; bedensiz ruhlar için: "Biz onların ölümlerini yaşadık, onların yaşamlarını öldük" diyor.

Bundan dolayı şair, hâlihazırdaki insan nesli için "nemli" diyor. Zira onların ruhları, nemle ıslanmıştır. Yine bu sebepten, böyle ruhlar, kandan ve yaş tohumdan zevk alırlar. Fakat su, bitkilerin ruhlarını besler. Ayrıca kimilerine göre; havaya ve göğe ait cisimler, pınarlardan ve nehirlerden yükselen buharlarla beslenirler. Nitekim Stoacıların iddiasına göre; güneş, denizin soluğuyla; ay, pınarlardan ve nehirlerden yayılan kokuyla; ama yıldızlar, dünyanın soluğuyla beslenirler. Bu nedenle onların dediğine göre; güneş; denizden, ay; ırmak sularından, yıldızlara dünya soluğundan biçim almış ussal oluşumlardır. Onun için -ister cisimli ister ci-

35 Platon 1995, *a.g.e.*, s. 199-201.

36 İS 2. yüzyılda, Suriye'nin Apameia (Afamia) kentinde yaşamış Yunanlı düşünür. YeniPlatoncuların öncüsüdür.

37 Yunan felsefesinde, bir tür tanı ya da tanrısal güç.

simsiz olsun- ruhlar, bedenlerin cazibesine kapıldıklarında, rutubete yönelmeleri ve nemli tabiatla birleşmeleri gerekir. Özellikle de böyle ruhlar, maddi olarak kanla birleşmeye eğilimli ve nemli bir vücuda hapsolmuş oldukları için. Bu yüzdendir ki; safra ve kan akışı, ölmüşlerin ruhlarını akla getirir. Bedensel aşkın tuzağına düşen ve nemli bir tabiatın çekiciliğine kapılan ruhlar, bu sulu aracı, bir bulut gibi yoğunlaştırır. Zira bir bulut, havada yoğunlaşmış buhardan başka bir şey değildir. Nitekim ruhun soluktan oluşan kısmı öyle yoğunlaşır ki; meydana gelen bol miktardaki nem, cisimsel bir görünüm alır. Bunlar arasında saymamız gerekenlerden bir tanesi de; insanoğluna kendilerini gösteren ve imgelerin etkisi altında renklenen hayallerin görüntüleridir. Fakat saf ruhlar, bir bedenle karışmamış olanlardır ve bu bağlamda Herakleitos'un gözlemi; " kuru bir ruh, en bilgesidir" şeklindedir. Bu suretle, var olma(dünyaya gelmek) arzusuyla bedenle karışıp, nemin çekiciliğine kapılan ruhların, soluktan oluşan kısımları nemli ve ıslaktır. Böylece üremenin, çoğalmanın sürekli akışına yönelen ruhlarla, Naiadlar demek uygundur. Bu sebepten Yunanlıların, Nymphalara "evli kadınlar" demeleri âdettendir. Zira evli kadınlar da çoğalmak için ilişkiye girer ve yıkandıkları su, pınarlardan ya da durmaksızın akan derelerden alınır. Nymphalar için kutsal ve güzel olan bu dünya, demek ki cisimsel doğaya yönelen ruhlar için ve doğadaki üremeye katılan tanrısal varlıklar de için kutsal ve güzel oluyor. Her ne kadar mağaranın karanlık ve bilinmez doğası bağlamında, ruhların anlaşılabilir bir donukluğa sahip olduğunu düşünenler olsa da. Bu yüzden bir mağara, hoş ve karanlık olduğundan, özellikle böyle ruhların meskeni olmaya uygundur. Ve yine her bir tarafında hiç durmadan akan sularıyla, bir mağara, suların tanrıçaları olan Nymphalar için de uygundur. Onun için şairin anlattığı mağara, ruhlar için ve Nympha adı verilen ve hâkimi oldukları ırmak ve pınarlardan dolayı "pegaialar" ve "naiadlar" olarak da anılan tanrıçalar için kutsal sayılmalıdır. Öyle ise; bu mağaranın ruhlar ve su tanrıçaları için kutsal olduğu hangi simgelerden anlaşılır? Buna vereceğimiz yanıt; taştan yapılmış küp ve testilerin, su Nymphalarının sembelleri olduğudur. Aynı biçime sahip kaplar, Bakkhos'un³⁸ da simgesidir. Fakat onlar pişmiş topraktan yapılır. Ve hakikaten de bu kaplar, şarabın meyvesi güneşte olgunlaştığından, tanrının armağanı sayılırlar. Fakat taş küp ve testiler, kayalardan süzülen suların üzerinde yaşayan Nymphalara uyar. Ve hangi simge, varlığa düşen ruhlarla vücudun sağlam giysisine³⁹ şundan daha uygundur ki?

"Nymphaların sert tezgâhlar üstünde dokuduğu, bakması hoş mor elbiseler...".

Bedenin, hayvanların vücutlarında olduğu gibi, kemiklerin içinde ve etrafında gelişmesi, taşlarla kıyaslanabilir. Bu sebeple de dokumayla ilgili malzemeler yalnızca taşlardan yapılmıştır. Fakat mor renkli elbiseler, açıkça bizi saran ten gibi görünmektedir; bedenimizin her yanına yayılmış bulunan kanla dokunmuş olan ve onun

38 Şarap tanrısı Dionizos.

39 Bedeni saran ten.

gost

Akademik
Bakış

223

Cilt 4 Sayı 8
Yaz 2011

bağlayıcı ve canlandırıcı gücüyle büyüyen, gelişen ten. Yanı sıra mor giysilerde renk, hayvan kanının karıştırılmasıyla elde edilir ve beden de kanla var olur. Hem beden, ruhu saran bir elbisedir; ister biçimini, ister ruhla sıkı sıkıya olan bağına göz önünde bulunduralım, bunu görmek hoştur. Bundan dolayı Orpheus'a⁴⁰ göre; tohumdan meydana gelen her şeyin efendisi olan Proserpina, elbise dokurken betimlenir ve eskiler, gökyüzünü "peplos"⁴¹ olarak adlandırır. Sanki göksel tanrıların örtüsüyümüş veya onları saran bir kabukmuş gibi. Fakat neden amphoralar su değil de bal petekleriyle dolu olarak resmedilmiş? Bunların içine, şairin dediğine göre; arılar, bal depolarlarmış. Fakat "tithaibossein" kelimesi, besin depolamak anlamına gelir ve bal da arıların gıdasıdır.

Gerçekten ilâhiyatçılar, sayısız gücü olan balın, birçok ve farklı şeyin simgesi olduğunu söylerler. Zira bal, arındırıcı ve koruyucu niteliğe sahiptir. Bu yüzden, bedenlerin çürümesi bal ile engellenir, uzun süre geçmeyen yaralar, bal sayesinde iyileşir. Ayrıca tatlıdır ve öküzlerin cesetlerinden üreyen arılar⁴², onu, çiçeklerden, kusursuz bir hünerle toplarlar. Bu sebeple "leontika" olarak bilinen kutsal törenlerde, tanrının sırlarına erişenlerin ellerine su yerine bal döküldüğünde, ellerinin her türlü keder, hastalık ve kötülükten arındığı düşünülür. Nitekim diğerleri; tanrının gizemlerine ulaşmak isteyenleri, bir ateş ayını ile temizler, ateşin düşmanı olan sudan kaçınırlar. Bunun yanında kötülükle kirlenmiş dili de bal ile temizlerler. Fakat Persler, meyvelerin koruyucusuna⁴³ bal sunduklarında, balın koruyucu gücünün, sahip olduğu tanrısal doğanın bir simgesi olduğunu düşünürler. Benzer tavrıla şair, çürümeyi engellesin diye, ölümlerin burun deliklerine nektar ve ambrosia döktüğünde, kimileri, balın, tanrıların besini olduğunu düşünmüşlerdi. Homeros, nektarın sarı olduğunu söylüyor ki; balın rengi de sarıdır. Fakat acaba balı, nektarın yerine koymalı mı? Bundan sonra araştıracağımız şey, bu. Yine Orpheus'ta; Jupiter'in⁴⁴, Saturn'ü, balın yardımıyla kandırdığını görüyoruz. Saturn, öyle çok bal yer ki; şarap içmiş gibi körkütük sarhoş olur ve uyuyakalır. Tıpkı Platon'un, şarap henüz bilinmediği için nektarla sarhoş edildiğini söylediği

Gör

Akademik
Bakış

224

Cilt 4 Sayı 8
Yaz 2011

40 Trakyalı ozan. Kendi adıyla anılan ve İÖ 6. yüzyılda Yunanistan'la aşağı İtalya'ya yayılan gizem dininin kurucusu sayılır. Orfeuschuluk; ruhun ölümsüzlüğünü savunur.

41 Eski Yunan'da kadınların elbisesi.

42 Eski Çağ'da; arıların, öküz veya boğa cesetlerinden doğduğuna yaygın biçimde inanılıyordu. "Bougonia" (öküz soyu) olarak adlandırılan bu olaya; Aristoteles, Vergilius, Ovidius ve Plinius gibi yazarlarda da rastlanır.

43 Tanrı Mithras'ın dinine girmek için geçilmesi gereken yedi basamaklı arınma töreninin "Perses" olarak bilinen beşinci evresine ulaşan ve eline bal dökülen aday. Pers inancına göre; bal, aydan gelmişti. Fakat asıl önemli olan; Mithras'ın, tanrı Sol'un emriyle öldürdüğü boğanın ay ışığıyla arınan tohumundan hayvanların, bedeninden ise bitkilerin çıkmış olmasıdır. Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar Ve Düşünceler Tarihi* (çev: Ali Berktaş), İstanbul, 2003, s. 368. Bu niteliğiyle ay; "meyvelerin koruyucusu" idi. Erginlenme töreninin beşinci basamağına yükselen aday ise; ayı kişileştirmiş oluyordu.

44 Yahut Zeus.

Poros⁴⁵ gibi. Fakat Orpheus'un dediğine göre; gece⁴⁶, Jupiter'e, Saturn için kuracağı tuzakta, balı kullanmasını öğütler ve şöyle der: "Onu, arıların yaptığı tatlı baldan sarhoş olmuş, ulu meşe ağaçlarının altında sızmış görür görmez, zincirlerle bağla."

Bu yüzden balın sarhoş ettiği Saturn, Jupiter tarafından bağlanır ve tıpkı Caelum⁴⁷ gibi hadım edilir. Fakat ilâhiyatla ilgili yazan şair, bu masalla, sanki tanrısal varlıkların bağlanıp, üremenin sürüp gittiği diyara -aşağı- doğru sürüklediklerini ima etmektedir. Hazza ulaştıklarında ise; dölleyici tesirleriyle belirli güçler üretirler. Bu yüzden Satürn, çiftleşme arzusuyla dünyaya düşen Caelum'un cinsel uzvunu keser. Fakat balın neden olduğu sarhoşluk, şairler arasında, tuzağa düşürücü gücüyle, Saturn'ün cinsel uzvunun da kesilmesine yol açan çiftleşme arzusundan fazlasını ifade etmez. Bundan dolayı Satürn ve dairesi, göksel kürelerin ilki olup, Caelum ya da gökyüzüne ters yönde hareket ederler. Fakat dolaşıp duran yıldızlar kadar göğün kendisinin de bazı tesirleri vardır ve bunlar Saturn'ü, Saturn'ünkiler ise Jupiter'i etkiler. Bal; arındırma törenlerine yakışması ve çürümenin panzehiri olması yanında, üremenin büyüleyici diyarlarına düşmenin zevk ve sevinicini de ifade eder. Bu yüzden de suların tanrıçaları olan Nymphaların simgesi sayılırken, onların hâkimiyetini ellerinde bulundurdukları suların çürümeden muaf doğası yanında, arındırıcı niteliğini ve çoğalmadaki rolünü de ima eder. Bundan dolayıdır ki; şair, gayet uygun bir dille, arıların, balı, küp ve testilerin içinde sakladıklarını ifade ediyor. Küpler, pınarları imlediğinden, Mithras'ın yanına, su kaynağı yerine, küp yahut kadeh yerleştirilir. Fakat bizler, kaynaklardan aldığımız suları, amphoralara doldururuz. Pınarlarla nehirler, Su Nymphalarına ve eskilerin özellikle "melissas" yani arılar olarak isimlendirdiği ruhlara" yakışır. Gerçekten de ruhlar, bizim tabiatımıza has tüm zevklerin nedenidir.

Bu yüzden Sophokles⁴⁸; "Ölüler, vızıltıyla konuşurlar..." derken, doğru söylüyor. Oysa toprak tanrıçası Ceres'e hizmet eden rahibeler; eskiden arılar olarak bilinirken, tanrıçanın kızı Proserpina; balın tatlılığını ima eden "meltitode" ya da lezzetli olarak isimlendirilirdi. Bundan başka çoğalmanın kraliçesi olan ay⁴⁹ da; eskilerce arı ve boğa olarak adlandırılmıştı. Zira ayın yükselmesiyle Boğa takımyıldızı görünür. Üstelik arılar öküzlerden doğarlar ve bu yüzden "bougenesis" ismini alırlar ki; aynı ad, çoğalmanın dünyasına yönelen ruhlara da verilir. Tanrı Merkur'ün⁵⁰ de öküz hırsız olduğu farz edilir. Ayrıca bal, tıpkı safranın yaşamı simgelemesi gibi ölümü simgeler. Böyle bir benzerlikle, ister ruhun zararlı hazları

45 Bolluk tanrısı.

46 Yahut Nyx. Gece tanrıçası.

47 Astronomide "Çelikkalem" takımyıldızı. Mitolojide ise; Uranos. Kronos'un babası. Efsaneye göre; Uranos'un cinsel uzvu, oğlu Kronos tarafından kesilmişti. Kronos'un kaderi de aynı olmuş, oğlu Zeus tarafından hadım edilmişti.

48 Klasik Çağ Atina'sının üç büyük tragedya yazarından biri.

49 Aphrodite ya da Venus.

50 Tanrı Hermes'in Roma'daki adı. Ölülerin ruhlarını yeraltına götürürdü.

gss

Akademik
Bakış

225

Cilt 4 Sayı 8
Yaz 2011

kucaklayarak öldüğünü, ama -onu bedensel keyfin sebep olduğu unutuşa batmaktan da koruyan- acı bir hayattan keyif alarak yaşadığını düşünmüş olsunlar, isterse ölümün tüm dertlerin sonu olduğunu ama hali hazırdaki yaşamın zahmetli ve acı olduğunu düşünmüş olsunlar. Fakat burada şunu da gözlemek gerekiyor ki; eskiler, çoğalmanın dünyasına düşen bütün ruhlara değil, sadece, düzensiz bir değişimin hüküm sürdüğü bu dünyada yaşarken adil bir hayat sürüp tanrıların takdirini kazanan ve asıl mutluluklarına dönen ruhlara "arılar" diyorlardı. Bir arının, geldiği ilk yere dönmeye alışık ve ölçülü hareketlere sahip olması sebebiyle balla yapılan libasyonlara "nephalioti" yani ölçülü, ılımlı denir. Yine eskiler, aynı şekilde, durmaksızın sürüp giden çoğalmanın simgesi olduğunu düşündükleri fasulyenin üzerine oturmaktan da kaçınırlardı. Zira bu baklagil sebzesi, bitkinin sapını bir uçtan diğerine kaplar. Bu yüzden biz bal peteklerinin ve arıların, suların tanrıçaları olan Nymphaların yanında, çoğalmanın nemli ve düzensiz tabiatına bağlı olan ruhları da simgelediğini kabul etmeliyiz.

Fakat şimdi mağarayı ve onun iki kapısını düşünelim. İlk insanlar, tapınakların dikilmesinden çok önce, mağara ve inleri tanrılara atfetmişlerdi. Bu yüzden Girit'te Kuretleler⁵¹, Jupiter'e bir mağara adamışlardı. Yine Arkadia'da⁵² Ay için, Lykeion'da⁵³ Pan⁵⁴ için, Naksos adasında⁵⁵ ise Bakkhos için birer mağara ayrılmıştı. Mithras'a da, tanrıya tapınılan her yerde, mağara içlerinde ibadet edilirdi. Fakat Homeros; Ithake'deki Nymphalar mağarasının iki kapısı olduğunu söylemekle kalmıyor, birinin kuzeye, diğerinin ise daha tanrısal olan güneye açıldığını da ekliyor. Kuzeydeki kapının insanlara geçit verdiğini söylerken, güneydeki için yalnızca şöyle diyor: Bu kapılardan "güneye bakını, insanlara değil, sadece ölüm-süzlere açıktır...".

Öyle ise geriye, ya bu mağarayı kuran eskilerin gizli maksadını ya da Homeros'un onu resmederken neyi anlatmaya çalıştığını incelemek kalıyor. Tabii böyle bir mağara şairin kendi kurgusu değilse. O zaman bu mağara, Numeius ve dostu Kronios'un söylediği gibi dünyanın simgesi ve yansıması olduğundan, kapıların yönünü izah etmek için gökyüzünde iki sınır olduğunu gözlemek gerekiyor. Yani göğün güneye en yakın noktası olan kış gündönümü⁵⁶ ve kuzeyin hemen yanında yer alan yaz gündönümü⁵⁷. Yaz gün dönümünde güneş, Yengeç dönencesinde iken kışın, Oğlak dönencesindedir. Ve dünyaya en yakını Yengeç olduğundan, haklı olarak, kendisi de dünyaya yakın olan aya atfedilir. Fakat güney kutbu, uzaklığından dolayı bizlere görünmez olduğundan, Oğlak, gezegenlerin en uzağı olan Saturn'e atfedilir. Yine Yengeç'ten Oğlak'a kadar olan burçlar

51 Ana tanrıça Rhea'nın eşlikçileri. Korybantlar olarak da bilinir.

52 Yunanistan'da bölge.

53 Arkadia'da bir dağ.

54 Çobanların tanrısı.

55 Ege denizindeki Kiklad adalarından biri.

56 21 Aralık

57 21 Haziran

şu sırayla dizilmişlerdir: İlki; yıldız falcılarının güneşin evi dedikleri Aslan, sonra Merkür'ün evi Başak, Venus'ün evi Terazi, Mars'ın evi Akrep, Jupiter'in evi Yay ve Saturn'ün evi Oğlak. Fakat Oğlak'tan itibaren ters bir sıra izlenirse; Yay, Saturn'e; Balık, Jupiter'e; Koç, Mars'a; Boğa, Venus'e; İkizler, Merkür'e ve hepsinin sonuncusu olan Yengeç Ay'a atfedilir. İlâhiyatçılar, bunlardan Yengeç ve Oğlak'ı iki kapı olarak kabul ederler. Platon da onları iki kapı olarak adlandırır. Tanrıbilimcilerin iddiasına göre; Yengeç kapısından geçerek varlığa düşen ruhlar, Oğlak kapısından geçerek yükselir ve maddeselliklerini kaybedip ölümsüzleşirler. Yengeç hakikaten de kuzeyde yer alır ve iniş için uygundur. Oğlak ise güneydedir ve çıkışı sağlar. Mağaranın kapılarına gelince; kuzeye bakanının, insanların inişi için uygun olduğu söylenirken güneye dönük olanının, tanrıların değil onların katına yükselen ruhların geçiş yeri olduğu belirtilir. Bu sebeple de şair; onun, tanrıların değil ama ölümsüzlerin geçiş yeri olduğunu söylüyor ki "ölümsüz" adı, ruhumuz için de -ister tamamı isterse yalnızca belirli ve mükemmel bir bölümü kastediliyor olsun- yaygın olarak kullanılır. Parmenides'in, kitabında, şeylerin doğası bağlamında, bu iki kapıya değindiği söylenir. Mısırlılar ve Romalılar da bu kavrama yabancı değildi. Onlar, Saturnalia⁵⁸ bayramlarını, güneş, Oğlak dönencesindeyken kutlarlar. Şenlik sırasında köleler, özgür olanların ayakkabılarını giyerler ve her şey, halk arasında eşit dağıtılır. Kanun yapıcı, bu kutlamayla ve Satürn'e atfedilen evin yani Oğlak'ın belirmesiyle, doğuştan köle olanların özgürlüğüne kavuştuğunu ima eder. Oğlak işaretiyle canlanan ve yaşamın maddi giysisinden mahrum edilen ruhlar, asıl mutluluklarına, yaşam pınarına dönerler. Fakat Oğlak'tan başlayan yol doğudan batıya doğru gerilediği ve inmeye uygun olduğu için, Januarius ya da Ocak ayının kökeni, "Janua" ya da "kapı"dır. Bu kapı, Oğlak'tan doğuya doğru dönerken yönünü kuzeye çeviren güneşle ölçülen zaman aralığıdır. Oysa Mısırlılar'da senenin başlangıcı, Romalılar'da olduğu gibi Kova değil Yengeç'tir. Zira Sothis (Sirius) ya da Yunanlılar'ın Kynos (Köpek) dediği yıldız, Yengeç'in sınır komşusudur. Mısırlılar, bu yıldız yükseldiğinde senenin başlangıcını işaret eden ayın ilk günlerini kutlarlar. Çünkü burası, dünyaya yaşam veren çoğalmanın gökyüzünde başladığı yerdir.

Bu yüzden Homeros'un mağarasının kapıları, ne doğruyla batıya ne de göksel ekvatorun işaretleri olan Koç ve Terazi'ye, fakat kuzeyle güneye, özellikle de dünyanın bu köşesine hepsinden daha yakın olan geniş kapılara yahut göksel işaretlere adanmışlardır. Bu yüzden de sözü geçen mağara, ruhlar için ve suların tanrıçaları olan Nymphalar için kutsaldır. Fakat bu yerler bilhassa ya varlığa düşen ruhlara ya da bu dünyadan ayrılan ruhlara uygundur. Bu sebeple de Mithras'a, göksel ekvatorun yakınında bir yer ayırmışlardır ve yine bu yüzden o, Koç'un kılıcını taşır. Çünkü bu hayvan savaşçıdır. Üstelik kılıç, Mars'ın⁵⁹ da simgesidir. Ve yine o; Venus'ün simgesi olan Boğa'nın sırtına binmiştir. Zira tıpkı Venus gibi Boğa da çoğalmanın efendisidir. Fakat göksel ekvatorun yakınına yerleştirilen

58 Tanrı Satürn onuruna Aralık ayı sonunda kutlanan bayram.

59 Yahut Ares. Savaş tanrısı.

görsel

Akademik
Bakış

227

Cilt 4 Sayı 8
Yaz 2011

Mithras'ın sağ yanı kuzeyi, sol yanı ise güneyi kapsar. Ve yine güneydeki yarıküreye; sıcak olduğu için "güney"i, kuzeydeki yarıküreye de; burada esen rüzgâr soğuk olduğu için "kuzey"i eklemişlerdir. Bundan başka varlığa düşen ve kendilerini çoğalmanın fırtınalı burgacından ayıran ruhları rüzgârlarla ilişkilendirmeleri de nedensiz değildir. Çünkü bazılarının söylediğine göre; ruhlar, bir bedene bürünme arzusuna kapıldıkları zaman, havaya benzer bir maddeye sahip olurlar. Gerçekten de Boreas; kuzeyden esen rüzgârlar, ölümün eşliğine gelmiş olanlara canlılık verdiği ve bedenlere gönülsüzce hapsolmuş ruhlara hayat verdiği için varlığa düşen ruhlar için uygundur. Güney rüzgârları ise tam tersine, yaşamı sonlandırır. Kuzey; sıra dışı soğukluğuyla, ruhu bir bütün halinde tutar ve onu, eski dünyevi varlığın en nemli ve soğuk sarmalayışlarıyla güçlendirir. Fakat güney; olağanüstü sıcaklığıyla, bu nemli sargıları çözer ve ruhu, karanlık ve soğuk bir mesken olan bedenden kurtarır. Onu yukarıya, tanrısallığın manevi ışık ve sıcaklığını taşıyan bölgeye doğru çeker. Ancak bizim yaşanabilir küremiz daha çok kuzeye yöneldiğinden, bu çalkantılı bölgede doğan ruhların, kuzey rüzgârına aşına olmaları ve burayı terk eden ruhların da güney rüzgârına kapılmaları uygun olur. Bu bağlamda, hakikaten de kuzeyden esen rüzgâr, başlangıç şiddetini korurken, güneyden üfleyeni, tam tersine sonradan şiddetlenir. İlki kuzey kutbunda yaşayanların üzerinde eserken, diğeri çok daha uzaklardan üfler ve daha yakın olan rüzgârlara kıyasla daha geç gelir. Fakat kademeli olarak artar ve bol bol ve kuvvetli eser. Bu yüzden eskiler; ruhlar, kuzey kapısından geçerek varlığa düştüklerinden, kuzey rüzgârının şehvetli olduğunu düşünmüşlerdi ve yine bu sebeple şair şöyle söylemişti:

"Boreas, bir at biçimine bürünüp Eritkhtonios'un⁶⁰ kısıraklarıyla çiftleşince, onlar gebe kalıp oniki tay doğurdular."

Boreas'ın, Oreithya'nın⁶¹ ırzına geçtiğini ve bu birleşmeden Zetis ve Calais'in⁶² doğduğunu da anlatırlar. Oysa güneyi tanrılara atfederler ve güneş tam zirvedeyken, tapınaklardaki tanrı heykellerinin önündeki perdeleri kapatarak onları gözlerden saklarlar. Homeros'un hükmü de; güneş güneye yöneldiğinde, insanların tapınaklara girmesinin meşru olmadığı yönündedir.

"Bu yol yalnızca ölümsüzler içindir."

Dolayısıyla tanrı tam zirvedeyken, tapınak kapısına, öğle vaktinin ve güneyin simgesini yerleştirirler. Ayrıca öbür kapılardan geçerken de sürekli konuşmak, uygunsuz sayılırdı. Çünkü kapıların kutsal olduğunu düşünürlerdi. Bu açıdan Pythagorasçılar ve Mısırlılar arasındaki bilgiler, kişinin, kapılardan geçerken konuşmasını yasaklamışlardı. Zira evrenin ilkesi olan tanrıya ibadet ederken sessiz olmak gerekiyordu. Homeros da kapıların kutsal olduğunu biliyordu ki; Oineus'u⁶³,

60 Efsaneye göre; Atina'nın ilk krallarındandır biri. Dört atlı arabayı keşfetmiş.

61 Atina'nın başka bir kralı ve Eritkhtonios'un torunu olan Erekteus'un kızı.

62 Boreasoğulları. Kanatlı cinler.

63 Aitolya'da Kalydon bölgesinin kralı. Oğlu Meleagros, ülkeyi istila eden Kuretlere karşı savaşmak istemeyince, babası onu ikna etmeye çalışır.

kapıların önünde yalvarırken şöyle tasvir etmiş:

"...At sürücüsü Oineus da çok yalvarır,
Yüksek tavanlı odasının eşliğine çıkar,
Sağlam kapıları sarsar, yakarır oğluna..."⁶⁴.

Yine şair; gökyüzünün kapılarının, saatlerin⁶⁵ gözetiminde olduklarını, bu kapıların bulutlu yerlerde başladıklarını ve yine bulutlar tarafından açılıp kapandıklarını biliyordu.

"...Kapıları bir açarlar, koyu bulutlarla, bir kaparlar..."⁶⁶.

Ve yine bu sebepten kapıların yankılandığı da söylenir. Zira çakan şimşekler, bulutlar arasından geçerek gürlür.

"...Kendiliğinden açıktır güçlere, göğün kapıları,
Kanatlı saatlerin gözettiği, gökyüzünün çalan kapıları..."

Bunun yanında Homeros, başka bir yerde, güneşin kapılarından söz eder ki; bununla ifade etmek istediği şey Yengeç ve Oğlak'tır. Zira güneş, kuzeyden güneye alçalırken ve buradan tekrar kuzeye yükselirken bu burçlara dek ilerler. Ancak Oğlak ve Yengeç, Samanyolu yörüngesi civarında yerleşmiştir. Yengeç bu yörüngenin kuzey sınırını, Oğlak ise güney sınırını oluşturur. Yine Pythagoras'a göre; düşlerin insanları, Samanyolu'nda toplandıkları söylenen ruhlardır. Samanyolu⁶⁷ da; adını, çoğalmanın hüküm sürdüğü dünyaya düşen ruhların sütle beslenmesinden alır. Bundan ötürü göçüp gitmiş ruhları anımsamak isteyenler, onlara, balla tatlandırılmış sütle birlikte kurban sunarlar. Böylece hazzın cazibesine kapılacak olan bu ruhlar, varlığa düşmeyi arzulayacaklardır.

Yanı sıra güney bölgeleri, küçük bedenlerin meydana geldiği yerlerdir. Bu bedenler, sıcağın etkisiyle incelmış olduklarından, cılız ve kısırdırlar. Aksine kuzeyde vücut bulanlar Keltler (Galyalılar), Trakyalılar ve İskitler'de olduğu gibi iridirler. Bu bölgeler nemli olur ve çayırları da boldur. Boreas kelimesinin kökeni de; Yunanca "bora" olup, gıdayı ifade eder. Bundan dolayı yiyeceğin bol olduğu diyarlardan esen rüzgâra da borras ya da besleyici denir. Tüm bu sebeplerden ötürü; kuzeye ait bölgeler, ölümlülüğü ve çoğalmayı çirkin olarak gören ruhlara ait iken güney bölgeleri, ölümsüzlere yani çoğalmanın sürüp gittiği diyarlardan ayrı düşünülemeden değişimden muaf olanlara aittir. Aynı şekilde doğu, tanrılara adanmıştır, batı da daimonlara. Çeşitlilik, doğanın kaynağı olduğundan, eskiler, her şeyde bir ikilik olduğunu düşünmüşlerdi. Şeylerin ilerleyişi, kavranılır ya da algılanır bir tabiat vasıtasıyla gerçekleştiği için. Ve eğer bu, algılanır doğa aracılığıyla oluyorsa, ya sabit yıldızların alanı ya da gezegenlerin küreleri vasıtasıyla olur. Yani sonsuz veya sonlu bir devinim aracılığıyla. Keza dünyanın iki merkezi olup, biri

64 Homeros, *İlyada* (çev: Azra Erhat, A. Kadir), İstanbul, 2007, s. 240.

65 Yahut Horalar. Doğadaki düzeni simgeleyen tanrıçalardır. İsimleri; Eunomia, Dike ve Eirene'dir.

66 Homeros, *a.g.e.*, s. 400.

67 Milkyway. Türkçeye Samanyolu olarak çevrilen ve aslı "Sütlü yol" olan terim.

gost

Akademik
Bakış

229

Cilt 4 Sayı 8
Yaz 2011

toprak üstünde iken diğeri gizlidir. Gökyüzünün de bir bölümü doğudadır, diğeri batıda. Aynı biçimde dünyanın bazı kısımları sağda yer alırken, diğerleri solda bulunur. Gece de gündüze zıttır ve evrendeki ahenk, birbirine benzeyen değil ama zıt doğaların uyumlu birleşmesiyle meydana gelir. Platon da iki kapıdan söz eder ve birinin, gökyüzüne yükselenlere, diğerinin dünyaya inenlere geçit verdiğini söyler. İlâhiyatçılar ise; güneşi ve ayı ruhların kapısı olarak kabul ederken, güneşin, çıkış; ayın ise iniş için olduğunu belirtirler. Bu yüzden Homeros'a göre;

"...Jupiter'in yüksek tahtının yanı başında iki küp durur,
Biri kötünün, biri iyinin kaynağı olan..."

Oysa Platon; Gorgias'ta⁶⁸, ruhları, birer kap olarak anlıyor. Kimi uğurlu kimi uğursuz ve yine kimi makul kimi ise akılsız olan ruhlar. Ruhlar, kaplar olarak isimlendirilir çünkü belirli kuvvetleri ve alışkanlıkları içine alacak büyüklüğe, kapasiteye sahiptirler. Hesiodos'ta da⁶⁹ iki kapı vardır ve birinin ağzı kapalıyken, diğeri açıktır. Ağız açık olan kabın içindekiler etrafa yayılırken sadece umut içeride kalır. Ayartılmış bir ruh deyince; kastedilen, maddenin karanlık ve çalkantılı doğasına nüfuz etmiş, kendi öz varlığının uygun düzenini terk etmiş olan ruhtur. O; kendisini, aldatıcı olsa da, keyif veren "umut"la beslemeye alışmıştır.

Öyle ise her ikilik, doğanın simgesidir. Homeros'un anlatısına konu olan mağaranın da hayli uygun bir şekilde iki kapısı vardır. Bir tanesi tanrılara ve saf ruhlara ait iken diğeri, ölümlü ve ayartılmış ruhlara aittir. Bu yüzden Platon fıçılardan söz etmeyi tercih eder ve kapları, amphoraların yerine koyar. İki kapıdan bahsederken ise; bunları, zaten gözlemlediğimiz gibi, iki büyük kapı yerine kullanır. Pherecydes Syros⁷⁰ da; gizli yerler, inler, mağaralar, kapılar ve büyük kapılardan bahsederken, aslında, ruhların varlığa gelişlerini ve maddi dünyadan ayrılışlarını anlatmak ister. Ve böylelikle, Homeros'un mağarasını yeterince açıkladık. Çalışmamıza, başka filozof ve ilâhiyatçıların tanıklığını da eklemek, sözü gereksiz yere uzatmak olur.

Ancak açıklanması gereken bir husus daha var: Mağaranın tam tepesinde bulunan zeytin ağacı simgesi. Gerçekten de Homeros, burada bir ağacın büyüdüğünü söylemekle kalmıyor ama onu, mağaranın tam doruk noktasına yerleştiriyor. Fakat zeytinin böyle bir yerde yetişmesi, kimilerinin sandığı gibi tesadüfî değildir. O; mağarayı saran gizemin bir parçasıdır. Çünkü dünya, şans eseri yaratılmış değildir. Tanrısal bir bilgeliğin ve üstün bir zekânın eseridir. Bundan dolayı ölümsüz bilgeliğin simgesi olan zeytin, cisimsel dünyanın simgesi olan bu mağaranın ya-

68 Diyalog'ta düşünürün şu ifadeleri var: "...İşinin ustası bir masalçı da, belki bir İtalyan ya da Sicilyalı, benzetmelerden yararlanarak bir masal uydurmuş. Kolayca kandığı, kandırıldığı için ruhu fıçıya benzetiyor. Bilgisiz adamın ruhuna, işlenmemiş ve su sızdıran bir fıçı diye bakıyor. Bu gibi işlenmemiş ruhlarda isteklerin barındığı yeri, ruhun o ölçüsüz ve arsız parçasını, doymak nedir bilmediği için, her yanı delik değişik bir fıçıyla kıyaslıyor..". Platon 1996, a.g.e., s. 98.

69 Pandora Söylencesi'ndeki anlatı.

70 İÖ 6. yüzyılda yaşamış Yunanlı düşünür.

kınında yetişir. Zira zeytin, Minerva'nın⁷¹ bitkisidir. Minerva ise bilgeliktir. Ve bu tanrıça, Jupiter'in kafasından doğduğu için⁷²; ilâhiyat şairi, zeytin ağacına bu yeri, mağaranın zirvesini atfetmiştir. Bununla ifade etmek istediği şey; evrenin, kavranılır doğanın evladı olduğudur. Evren, içerdiği sayısız çeşitlilikle ondan ayrılmıştır. Ancak fazla uzakta da değildir. Kavranılır doğa, evrendeki varlığını, süreklilik gösteren ve evrenin her köşesine sızmış olan erkelerle hissettirir. O; bu niteliğiyle adeta evrenin tam da zirvesindedir ve her şeye, doğasının mükemmelliğinden ve asaletinden kaynaklanan bilgelikle hükmeder. Ancak bir zeytin ağacı devamlı serpilip gelişir ve bu niteliğiyle, o, maddesel dünyadaki ruhların gelişmesine benzetilir. Yaz mevsiminde, yapraklarının beyaz kısımları yukarıya; kış mevsiminde ise aşağıya doğru uzanır. Yine bundan dolayıdır ki; insanlar, dualar edip yakarlarda bulunurken, ellerinde zeytin dalları tutarlar ve böylelikle tehlikenin karanlığından, güvenlik ve barışın parlak ışığına geçmeyi umut ederler. Fakat zeytin ağacı, yalnızca sürekli gelişip serpilen bir tabiata sahip değildir, meyvesi de vardır. Zeytin; emeğin ödülü ve Minerva'nın kutsal simgesidir. Spor yarışmalarında zafer kazananların tacı, zeytin dalından yapılır. Bu dal, yakarıcılar için de uygundur. Nitekim dünyayı yöneten de; kavranılır bir doğaya sahip olup, sürekli büyüyüp serpilen bir bilgeliktir. O; ayrıca, sabır ve azimle çalışarak hayat koşusunda galip gelenleri, zaferin tacıyla ödüllendirir. Evreni inşa eden ve onu tanrısal güçleriyle destekleyen bu kudretli güç, ödüllerin en muhteşemi için, ruh olimpiyatlarında galip gelene verilecek olan ödül için yarışan zavallı ruhlara da güç verir.

Onun için Homeros'un dediğine göre; algılanır bir tabiata sahip olan şeyler, en yalın haliyle, bu mağarada saklanmalı, lüzumsuz ve gereksiz olan şeylerse bir kenara atılmalıdır. Zeytin ağacının dibinde oturup, Minerva'ya danışmak gereklidir. Çünkü ancak bu yolla, ruhun gizli köşelerinde pusuya yatmış olan tutkuların kurtulmamız mümkün olur. Gerçekten de bana öyle geliyor ki; Numeius'un, Odysseus'un, çoğalmanın karanlık ve fırtınalı denizinden ayrılıp, düzenli bir diyara ayak basan bir adamı tasvir ettiğini söylemesi temelsiz değildir. Odysseus'un nihayet vardığı yer, fırtınaların ve denizlerin bilinmediği bir diyardır. Burada yaşayan halk;

"Ne tuzu bilir, ne de dalgaların kükrediğini duyardı".

Yine Platon'a göre; derinlik, deniz ve fırtına maddenin yapısının simgeleridir. Ve bence bu yüzden şair, buradaki limanın adının, deniz tanrısı Phorkys ile aynı olduğunu söylüyor.

"Burası yaşlı deniz tanrısı Phorkys'in limanıdır".

Keza tanrının kızı Thoosa'dan da, Odysseia'nın başında söz edilir. Thoosa'dan doğan tek gözlü devi, Odysseus kör etmişti. Bu hareketi, yiğide, ülkesine sağ salim varmadan evvel fırtınalı denizlerde geçirdiği zaman süresince işlediği günahları anımsatıyordu. Bu bağlamda da; zeytin ağacının altındaki bir oturak, tanrısalığa

71 Yahut Athena. Bilgelik ve savaş tanrıçası.

72 Efsane; Athena'nın, Zeus'un kafasından dünyaya geldiğini söylüyor.

gost

Akademik
Bakış

231

Cilt 4 Sayı 8
Yaz 2011

ulaşmayı arzulayan ve her daim yanında olan daimonunu, zeytin dalı uzatarak onurlandıran Odysseus için uygundur. Gerçekten de daimonunu kör edip, kızdıran bir kimse için, bu dünyadan uygun bir şekilde ve en kısa sürede ayrılmak meşru olmayacaktır. Buna cüret eden, deniz ve toprak tanrılarının öfkelerini üzerine çekecektir. Bu durumda da ilk yapması gereken, sunacağı kurbanlarla, yapacağı işlerle ve göstereceği metanetle, onları sakinleştirmektir. Bunun için kimi zaman duyduğu ıstıraplarla mücadele ederek, kimi zaman ise farklı çabalar sarf ederek, değişik biçimlere bürünecektir. Ama en nihayetinde, kendi öz varlığını gizleyen o yırtık elbiseden kurtularak, harap olmuş ruhunu geri kazanabilecektir. O vakit bile duyduğu rahatsızlıktan bütünüyle kurtulmuş olmayacaktır. Ta ki hiddetli denizi tamamen geçip onun fırtınalarını geride bırakana dek. O; ölümlü bir tabiata bağlı olsa da kavranılır olana gerçekten dikkat ettiğinde, maddi dünyayla da ilgilenmeyecektir.

Tüm bu yorumların, birer zorlamanın ürünü olduğunu düşünmek ne kadar uygunsuz olur ise onları, işinde usta olan adamların tahminleri olarak görmek de o denli uygunsuz olur. Eskilerin bilgeliğini ve Homeros'un her türlü erdem konusundaki üstünlüğünü düşündüğümüzde, onun, tanrısal şeyleri bir masal örtüsünün altında betimlediğinden kuşku duymamamız gerektiği ortaya çıkar. Öyle ki; tüm bu yorumlar, saptanmış, kesin gerçekler olmasa düşünülemez. Fakat bu tartışmayı başka bir çalışmaya saklayarak Nymphalar'ın mağarasına dair açıklamalarımızı burada bitirelim...⁷³

Vargı

Modern çağda Homeros'u bir şair olarak kabul edenler kadar, şairliğinin ötesinde, bir düşünce insanı, bir filozof yattığını iddia edenler de olmuştur. Homeros'un bir şair olduğunu söyleyenler; İlyada ve Odysseia'da anlatılan öykülere anlam verme çabasının gereksizliğini vurgulamışlardır. Homeros'un aynı zamanda bir filozof olduğunu söyleyenler ise şiirlerinde tasvir ettiği dünyanın, bir dönemin hayat görüşünü, yaşam felsefesini yansıttığını iddia etmişlerdir.

Homeros'u algılayış biçimindeki bu ikilik, şüphesiz Antikçağ'da da mevcuttu. Platon gibi bir idealiste göre; yalnızca tanrısal bir ilhamın etkisiyle konuşan şairin anlatısında gerçeği bulmak mümkün değildi. Bir grup düşünür ise Homeros'un, toplumun en sevilen şairi olduğu gerçeğinden hareket etmiş ve kendi öğretilerini, onun şiirleri vasıtasıyla açıklamayı tercih etmişlerdi. İlyada ve Odysseia'daki tasvirleri simgesel yahut alegorik olarak anlamlandırmayı seçenler gibi.

Yeni Platoncu Porphyrios da şairin, Odysseia'da, ıssız bir koya yerleştiği mağarayı, içerdiği unsurlarla birlikte bir simgeler bütünü olarak yorumlamıştı. Ona göre; mağara, dünyanın; su, hayatın özünün; Su perilerinin dokumaları, insan bedeninin; arıların küplere doldurduğu bal, arındırıcı ve afrodizyağın simgeleri idi. Porphyrios; şairin, mağaranın kuzey ve güneye bakan kapıları olarak resmettiği gi-

73 Taylor 1999, 145-167.

rişleri, tanrılara ve tanrısal olan ruhlara atfederken adeta gökbilim dersi veriyor. Düşünüre göre; Phaiak'lı gemicilerin yaşadığı kıyının en yüksek noktasında kök salmış olan zeytin ağacı ise evrende hüküm süren düzenden sorumlu olan ve acunun zirvesini mesken tutan tanrısal bilgelik kadar erdemi benimsemiş olan ruhları da simgeler.

Kaynaklar

- ARİSTOFANES, *Kurbağalar* (çev. Nevzat Hatko) Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1946.
- CALIFF David, "Metrodorus of Lampsacus & The Problem of Allegory: An Extreme Case", *Arethusa*, XXXVI/ 1, Ocak 2003, s. 22-31.
- ELIADE Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, Cilt.II. (çev: Ali Berktaş), Kabalıcı Yay., İstanbul 2003.
- ERHAT Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi Yay., İstanbul 1984.
- GÜÇLÜ A. Baki vd., *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yay., Ankara 2003.
- HERODOTOS, *Herodot Tarihi* (çev: Müntekim Ökmen), Remzi Kitabevi Yay., İstanbul 1991.
- HOMEROS, *Odysseia* (çev. Azra Erhat, A. Kadir), Can Yayınları, İstanbul 2005.
- KRANZ Walter, *Antik Felsefe* (çev: Suad Baydur), Sosyal Yay., İstanbul 1984.
- LAMBERTON Robert- John J. Keaney, *Homer's Ancient Readers*, Princeton Uni. Press, New Jersey 1992.
- PETERS Francis, *Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü* (çev: Hakkı Hünler)Paradigma Yay., İstanbul 2004.
- PLATON, *Devlet* (çev: Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz), Remzi Kitabevi Yay, İstanbul 1995.
- Platon, *Diyaloglar*1. (çev: Sabahattin Eyüboğlu), Remzi Kitabevi Yay., İstanbul 1996.
- SEYFFERT Oscar, *A Dictionary of Classical Antiquities*, George Allen&Unwin Ltd., London 1957.
- TATE Jonathan, "Plato and Allegorical Interpretation", *The Classical Quarterly*, XXIII/3-4, Temmuz 1929, s.142-154.
- İnternetKaynakçası** <http://www.phialetheians.co.uk/Study%20notes/Hellenic%20and-Hellenistic%20papers/Porphyry%20on%20the%20ave%20of%20the%20Nymphs%20-%20tr.%20Taylor.pdf>

gost

Akademik
Bakış

233

Cilt 4 Sayı 8
Yaz 2011